

За кого интернетот е безбедно место?

Родово-засновано насилство во
онлајн просторот

НЕДА ПЕТКОВСКА, ВАСКА ЛЕШОСКА, 2021

Студија на случај: Јавна соба и осврт на регулативата и правната рамка за родово-базирано насилство во онлајн просторот

Оваа активност се спроведува во рамките на проектот „На пат кон ЕУ: Спречување на насилството врз жените во Република Северна Македонија“ финансиран од Фондацијата „Kvinna till Kvinna“ (The Kvinna till Kvinna Foundation), а имплементиран од Националната мрежа против насилство врз жените и семејно насилство.

СОДРЖИНА

Вовед	3
Методологија	4
Краток осврт на регулативната и правна рамка за родово базирано насилство во онлајн просторот.....	6
СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ: ЈАВНА СОБА	9
25 ЈАНУАРИ - 5 ФЕВРУАРИ 2020 -ЈАВНА СОБА I	9
8 јули 2020 - ГевгелијаХаб.....	12
27 јануари – 27 август 2021 -Јавна соба I и II	12
Дали некој ќе понесе одговорност за родово базираното насилство во Јавна соба?	17
Добри практики	20
Заклучни согледби	24
Препораки за унапредување на системот на заштита.....	25
Користена Литература.....	27
Цитирани статии од медиуми:	28
АНЕКС 1 – прашалник за добри практики	31
Вашата работа	31
Правни инструменти	31
Добри практики и препораки	31
АНЕКС 2 – одговори на прашалникот за добри практики.....	32

ВОВЕД

Родово-базираното насилство во онлајн просторот, или дигитално родово-базирано насилство (ДРБН), е склоп на насилни дејствија насочени кон жени и девојчиња поради нивниот родов идентитет, сторени или потпомогнати, делумно или целосно, преку употреба на информациски и комуникациски технологии (ИКТ)¹. Ваквото насилство и злоупотреба може да доведе до сериозни последици по здравјето, интегритетот и достоинството на жртвата и нејзините блиски пријатели или фамилија, и да ја доведат жртвата до животна-загрозувачка состојба. На глобално ниво, жените имаат 27 пати поголем ризик да бидат вознемирувани онлајн за разлика од мажите².

Со почетокот на пандемијата и кризата предизвикана со Ковид-19 во март 2020 г., најголемиот дел од луѓето ги префрлија своите лични и професионални активности онлајн. Поради ваквата промена на контекстот, видлив е значаен пораст на случаите на ДРЗН на глобално ниво³. Помалку загрижувачка не е ни ситуацијата во нашата држава. Случајот на споделување експлицитни фотографии и лични контакти во групата „Јавна Соба“ на платформата Телеграм е еден од многуте, кој не само што не доби разрешување, туку за време на пандемијата се реактивираше со поголем број насилници во повеќе групи на платформата⁴.

Кризата со Ковид-19 можеби засекогаш ќе го промени начинот на комуницирање и живеење, а онлајн просторот ќе биде место кое мора да се регулира на сличен начин како и физичкиот простор, со цел да се спречи подемот на сајбер-криминалот, односно дигиталното насилство. Овој тематски извештај се обидува да го адресира проблемот на дигитално родово-базирано насилство, контекстуализирано, преку студија на случај во Северна Македонија и да придонесе кон дебатата за потребата од дополнителни превентивни и заштитни мерки насочени кон подобро регулирање на онлајн просторот со цел заштита на жртвите од родово-базирано насилство. Наодите од извештајот и добрите практики може да придонесат кон застапување за слични активности и преземање мерки и во нашиот контекст.

¹ Submission by the Due Diligence Project to the Office of the High Commissioner for Human Rights Pursuant to Human Rights Council Resolution 32/13 on Ways to Bridge the Gender Digital Divide from a Human Rights Perspective. (2018) "Eliminating online violence against women and engendering digital equality". Достапно на: <https://bit.ly/3fSxs5i>

² Glith. "The impact of online abuse". Достапно на: <https://fixtheglitch.org/impactofonlineabuse/>

³ WWB Foundation (2020) "There's a pandemic of online violence against women and girls". Достапно на: <https://bit.ly/3cWy5xl> и BBC (2020) "Coronavirus: 'Revenge Porn' surge hits helpline". Достапно на: <https://www.bbc.com/news/stories-52413994>

⁴ А1ОН МК (2021). „Јавна соба повторно активна – на Телеграм се споделуваат експлицитни фотографии и телефонски броеви од девојчиња во Македонија“. Достапно на: <https://bit.ly/3wD1eWl>

Првиот дел од извештајот, дава краток преглед на методологијата преку која се пристапи на проблемот. Вториот дел дава осврт на дел од меѓународната правна рамка кога го регулира родово-базираното насилство и сајбер-криминалот. Во третиот дел е обработен случајот со групата „Јавна Соба“ на платформата Телеграм. Следниот дел нуди приказ на добри практики кои се применуваат во земјите од регионот и Европа. Конечно, последниот дел претставува препораки за унапредување на стратешката и законската рамка во земјата со цел поширока заштита на жртвите од дигитално родово-базирано насилство.

МЕТОДОЛОГИЈА

За проблематизација на дигиталното родово-базирано насилство, методологијата на ова истражување се повикува на начелата на феминистичките акциски истражувања⁵. Истражувањето претендира: 1) да ја мапира феноменологијата на дигиталното насилство врз жени преку документирање на случувањата поврзани со „Јавна соба“ и 2) да генерира преглед на практики на третирање, заштита и спречување на дигиталното родово базирано насилство, преку анализа на искуства во други земји. Во таа насока истражувањето е дизајнирано да обезбеди:

1. Анализа на постојните дефиниции на дигиталното родово-базирано насилство (УН, ЕУ и национална рамка)
2. Студија на случај на „Јавна соба“
3. Преглед на добри практики и иницијативи преку анализа на искуства во други земји.

Со рефлексија врз конвенциите на Советот на Европа^{6,7,8}, ООН⁹ рамката и домашното законодавство, првата секција на истражувањето се обидува да го проблематизира отсуството на хармонизирана статутарна дефиниција за дигитално родово-базирано насилство. Преку анализа на случувањата поврзани со „Јавна соба“, втората секција на истражувањето се труди да ја дофати феноменологијата на дигиталното-родово базирано насилство, јавниот дискурс кој го нормализира насилството и непостапувањето на националните институции. Овој дел од истражувањето е формулиран како студија на случај и се повикува на новинарски написи преку кои се реконструира хронологијата на настаните и јавниот дискурс

⁵ Reid, C. (2004). Advancing Women’s Social Justice Agendas: A Feminist Action Research Framework. *International Journal of Qualitative Methods*, 3(3), 1–15. <https://doi.org/10.1177/160940690400300301>

⁶ Convention on Cybercrime (Budapest Convention), Council of Europe, 2001.

⁷ Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention), Council of Europe, 2011.

⁸ Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Abuse (Lanzarote Convention), Council of Europe, 2007.

⁹ General Recommendation No 35 on gender-based violence against women, Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW), 2017.

преку написите и јавно достапните изјави и материјали од социјалните мрежи. Конечно, третата секција на истражувањето документира иницијативи во други земји на третирање, заштита и спречување на дигиталното родово базирано насилство. Прегледот се потпира и на придонесот на претставнички на граѓански организации од Балканот и Европа кои активно работат на заштита и спречување на (дигитално) родово засновано насилство, до кои беше испратен прашалник, посебно развиен за целите на истражувањето (види Анекс 1 и 2). Со свој придонес во истражувањето учествуваа:

1. Хилари Ватсон (Hilary Watson) – Менаџер за политики и кампањи [Policy & Campaigns Manager] Glitch UK
2. Мирјам Шаги (Mirjam Sági) – Академија на науките на Унгарија и докторант на Институтот за регионални студии во Унгарија [Hungarian Academy of Science & PhD candidate at Institute for Regional Studies Hungary]
3. Софија Џамал (Sofia Jamal) – Независна експертка за родово-базирано насилство од Португалија [Independent expert on gender-based violence based in Portugal]
4. Кејси Гаџа (Kejsi Gaxha) – Проектен координатор, Родова алијанса за развој, Албанија [Project Coordinator, Gender Alliance for Development Center, Albania]
5. Леа Туилие (Léa Thuillier) – France - En avant toute(s) – и покрај потврдата, не одговори поради ненадејно боледување.

КРАТОК ОСВРТ НА РЕГУЛАТИВНАТА И ПРАВНА РАМКА ЗА РОДОВО БАЗИРАНО НАСИЛСТВО ВО ОНЛАЈН ПРОСТОРОТ

Родово-базираното насилство и сајбер криминалот (криминал во интернет просторот) се препознаени и регулирани области во меѓународното право и документи кои се применуваат со децении наназад. Сепак, голем дел од главните прописи кои ги регулираат овие области, сè уште ги препознаваат областите како исклучиво разделни, без притоа да се земат предвид трендовите на сè почести случаи на родово-базирано насилство во онлајн/интернет просторот. Нашата држава има ратификувано и признаено голем дел од овие регулативи како што се: Конвенцијата за сајберкриминал на Советот на Европа, Конвенцијата на Советот на Европа за заштита на деца од сексуална експлоатација и сексуална злоупотреба, Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилство врз жените и домашното насилство (Истанбулската конвенција), и Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените на ООН со пропратните препораки.

Конвенцијата за сајберкриминал на Советот на Европа, донесена во Будимпешта во 2001 година, и ратификувана од нашата држава во 2004 година¹⁰, е првиот меѓународен документ кој регулира злосторства и криминал кои се вршат преку интернет и други компјутерски мрежи. Овој документ ги регулира пред сè нелегалните дејства на интернет во однос на повреда на авторските права, компјутерски измами, прекршување на безбедносни интернет протоколи, но и секако продуцирање, процесирање, дистрибуција или зачувување на детска порнографија на компјутерски уред (член 9). Сепак, од оваа Конвенција изостанува експлицитно наведување на дигитално насилство или вознемирување врз основа на род и родов идентитет.

Конвенцијата на Советот на Европа за заштита на деца од сексуална експлоатација и сексуална злоупотреба (Конвенција Ланзарот) е ратификувана од нашата земја и стапена на сила во 2012 година¹¹. Оваа Конвенција има за цел спречување и заштита на сите форми на сексуална експлоатација и злоупотреба на деца, каде за дете се смета секоја малолетна личност до 18 години. Конвенцијата содржи и антидискриминациска клаузула каде, меѓу другото, е земен предвид полот (но, не и родот) на жртвата. Сепак, и во оваа Конвенција недостасува експлицитна одредба

¹⁰ Стапена на сила во 2005 година.

¹¹ Законот за нејзино ратификување е прогласен со указ во 2010 година. Достапен тука: [Lanzerote Convention \(coe.int\)](#)

која го регулира проблемот со сексуалната експлоатација и злоупотреба на децата во онлајн просторот.

Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените (CEDAW) при Советот за елиминација на дискриминација врз жените на Обединетите нации донесена во 1979 година, со својот препорака 19 од 1992 го препознава родово-базираното насилство како форма и манифестација на родово-базирана дискриминација. Дополнително, со препораката 35 од 2017 година, се проширува разбирањето и толкувањето на родово-базираното насилство, што претставува голем исчекор за борбата против насилството врз жените¹². Во член 20, препораката јасно препознава дека родово-базираното насилство врз жените се случува во сите простори и сфери на човечката интеракција, вклучително и онлајн и во други дигитални средини. Сепак, овој документ е само генерална препорака и не е обврзувачка за државите потписнички¹³. Уште пообесхрабрувачко е што самата CEDAW е една од конвенциите за човекови права со најмногу резерви од страна на државите потписнички, што им дозволува на државите селективно да се обврзуваат кон одредени прописи¹⁴.

Конвенција на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство (Истанбулска конвенција) од 2011 година, е можеби еден од најбитните документи за борба против сите видови насилство врз жените и децата. Конвенцијата поставува јасни и кохерентни правни стандарди кои би требало да ја гарантираат слободата од насилство за сите жени. Нашата држава ја ратификуваше оваа Конвенција и истата стапи на сила во 2018 година¹⁵. Но, и покрај тоа што Конвенцијата се обидува да обезбеди заштита на жените од сите форми на насилство и да создаде сеопфатна рамка, политики и мерки за заштита и помош на сите жртви на насилство врз жените и домашно насилство, сепак и текстот на овој документ не укажува на детално и отворено препознавање на интернет просторот како потенцијален ризик од родово-базирано насилство.

И покрај ова, толкувањето на Конвенцијата е широко, како и нејзиното пресликување во домашното право, така што иако дигиталното родово-засновано насилство не е експлицитно препознаено, не значи дека насилството и вознемирувањето во онлајн просторот е нерегулирано. Напротив, во домашното право, Истанбулската конвенција придонесе кон усвојување на сеопфатен Закон

¹²United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. Launch of CEDAW General Recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating General Recommendation No. 19. Достапно на: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/GR35.aspx>

¹³ Quigg, R. J. A. (2017). The CEDAW Committee and Gender-Based Violence against Women: General Recommendation No 35. International Human Rights Law Review, 6(2), 263-278 Достапно на: https://pureadmin.qub.ac.uk/ws/portalfiles/portal/137755384/Submission_The_CEDAW_Committee_and_Gender_Based_Violence_against_Women_.pdf?fbclid=IwAR3iaTue4Y6KjOpilGfF3BXqilkFKceEQz0K9qEzmdL_OFk17bfWgAbrHL4

¹⁴ Paulina, Montez. "Women's rights are Human Rights: CEDAW's limits and opportunities". In Berkeley Journal of International Law (Web). Достапно на: [Women's Rights are Human Rights: CEDAW's Limits and Opportunities \(berkeleyjournalofinternationallaw.com\)](https://www.berkeleyjournalofinternationallaw.com)

¹⁵ Council of Europe. Charts of signatures and ratification of treaty 210. Достапно на: [Full list \(coe.int\)](https://www.coe.int)

за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство¹⁶, кој стапи на сила во февруари 2021 година, со примена од мај истата година. Овој закон експлицитно го препознава дигиталното родово-базирано насилство и го дефинира во член 3 како: „Сексуално вознемирување преку интернет [кое претставува]¹⁷ секое вербално, невербално или друго постапување од сексуална природа, што има за цел или последица, повреда на достоинството или создавање на заканувачка, непријателска, понижувачка или застрашувачка средина, пристап или практика, преку електронските средства за комуникација.“¹⁸ Ваквата дефиниција е прсликана од самата дефиниција за сексуално вознемирување во Истанбулската конвенција (член 40), којашто, како што беше и претходно спомнато, не го издвојува интернет просторот како посебен аспект на сексуалното вознемирување и родово-базираното насилство.

Сепак, Истанбулската конвенција, во членот 40, го криминализира секој облик на сексуално вознемирување што подразбира дека при усогласување на домашното право со Конвенцијата, сексуалното вознемирување, вклучително и преку интернет, треба да преставува облик на родово-базирано насилство којшто е санкциониран според домашниот Кривичен законик. Ова сè уште не е случајот во Северна Македонија, и покрај најавите за измени на Кривичниот законик во насока на криминализирање на сексуалното вознемирување и демнење.

Согласно овој краток преглед, може да се заклучи дека меѓународната регулатива која е признаена во нашето законодавство не поставува експлицитна правна основа за, ниту пак го дефинира, дигиталното родово-базирано насилство. Сепак широкото толкување на поновите прописи како што се Истанбулската конвенција и генералната Препорака 35 на CEDAW, се прсликале во домашното право каде дигиталното насилство врз жените е препознаено како облик на родово-базирано насилство, но сè уште не е криминализирано во рамки на Кривичниот законик на РСМ. Имајќи го сето ова предвид, во следниот дел ќе биде претставена студија на случајот „Јавна соба“ за кој може да се тврди дека токму отсуството на хармонизирана законска рамка и дефиниција на дигитално родово-базирано насилство придонесува кон неказнување на сторителите на ваков вид насилство, особено доколку жртвите се полнолетни жени.

¹⁶ Служебен весник на РСМ бр. 24/2021. „Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство“.

¹⁷ Белешка на авторките.

¹⁸ Служебен весник на РСМ бр. 24/2021. „Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство“.

СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ: ЈАВНА СОБА

25 ЈАНУАРИ - 5 ФЕВРУАРИ 2020 -ЈАВНА СОБА I

На 25 јануари 2020 година медиумите¹⁹ обелоденуваат дека на руската апликација Телеграм постои група наречена “Јавна соба“ во која се споделуваат порнографски содржини од малолетни девојки. На денот на објавата во групата членуваат 7 480 лица. Иако првично се мисли дека групата е за средношколци, набрзо се открива дека возрасни мажи споделуваат и коментираат слики и видеа од жени и малолетни девојки меѓу кои има и девојчиња на возраст од 12, 13 и 14 години. Групата на која во описот стои „Дружење и зезање на свој начин“ е приватна и во неа може да се зачленат лица само со претходна покана. Корисниците се скриени под псевдоними, а најголем дел ги имаат скриено и телефонските броеви. Некои новинари кои успеваат инкогнито да се зачленат во групата откриваат дека преку телефонските броеви во членовите препознале политичари, бизнисмени и други јавни личности. Нивниот идентитет сепак не се открива во јавноста, наводно затоа што според правилата на Телеграм може некој да ве додаде во група без ваша согласност.²⁰

Порталите објавуваат скриншоти/слики од групата и известуваат дека во групата со сликите и видеата се споделуваат лични податоци од девојките и жените со дискредитирачки коментари, како на пример: „лесно даваат“, „секогаш се подготвени да ви се сликаат голи“²¹ и тарифници²² за наводните сексуални услуги. Со сликите и видеата се споделуваат и имињата и презимињата на девојчињата и жените, нивните профили на социјалните мрежи, нивните телефонски броеви и информации каде живеат. Дел од сликите и видеата се преземени од социјалните мрежи на жртвите, дел биле испратени во приватни пораки на претходни или сегашни партнери, кои во групата ги споделуваат како одмаздучко порно (revenge porn)²³.

Дента по обелоденувањето на веста за постоењето на Јавна соба, дополнителната заменик-министерка во МВР, Славјанка Петровска, на својот Фејсбук-профил објави дека Бирото за јавна безбедност веднаш започнало истрага. Утредента, на 26 јануари 2020 година техничкиот премиер Оливер Спасовски известува дека е покрената целосна постапка и дека е известно Основното Јавното Обвинителство (ОЈО). Во апелот освен барањето за побрзо завршување на истрагата, премиерот

¹⁹ <https://alon.mk/macedonia/vo-tajna-grupa-na-telegram-se-spodeluvaaat-pornografski-vidеа-i-fotografii-od-maloletni-devojchinja/>

²⁰ <https://alon.mk/macedonia/politichari-i-biznismeni-del-od-pornografskata-grupa-kade-shto-se-spodeluvaaat-fotografii-od-maloletnichki/>

²¹ <https://alon.mk/macedonia/administratorot-na-javna-soba-so-koj-kontaktirashe-alon-sam-se-prijavil-vo-policija/>

²² <https://www.slobodenpecat.mk/kreatorot-na-javna-soba-zavrshi-vo-oglasnik-kupi-prodaj/>

²³ Овој термин се однесува на дистрибуција на сексуално експлицитни слики или видеа од индивидуи без нивна согласност.

Материјалите е веројатно да биле направени од интимен партнер и во времето кога биле направени може да биле направени со или без согласност и знаење од жртвата.

повикува: „ Ова е апел и до сите нас, до родителите, образовните институции за поголем надзор врз децата²⁴ и навремено да се реагира и во семејствата и во училиштата“. На истата прес-конференција дополнителната заменичка министерка за труд и социјална политика, Санела Шкриел откри дека еден ден после објавата нема ниедна пријава од родители на девојчињата кои се предмет на злоупотреба и упати апел до родителите: „чии девојчиња биле изложени²⁵ во таа група, да се обратат до Центрите за социјална работа за стручна помош.“²⁶

Портал²⁷ открива дека на „Јавна соба“ и претходеде слични групи на други платформи. Приказната започнала во септември 2019, преку анонимна чет соба на платформата Волафајл (volafile.org). Групата била именувана како „Регистар на курви“ и во неа членовите без да регистрираат профили, анонимно, споделувале експлицитни содржини. „Собата“ според правилата на платформата функционира како фолдер кој автоматски ги синхронизира споделените содржини кај корисниците, кои може да ги симнуваат и понатаму да ги споделуваат. Оваа група згаснува и дел од корисниците мигрираат во нова група, сега на платформата Телеграм, именувана како „Бадијалции“. И оваа група ја снемјува, после извесен период но, се формира „Јавна соба“, која оперира од декември 2019 за до 25 јануари, 2020 година да достигне 7 400 членови. Само еден ден по објавата во медиуми, „Јавна соба“ ја напуштаат околу 600 членови и истата е преименувана во „Само за возрасни“²⁸. На 28 јануари, откако МВР најавува истраги групата брои 3 800 членови и е преименувана во „Хм“, но во медиумите се објавува дека членовите мигрираат во друга група на платформата Дискорд.

Гласот на жртвите главно отсуствува и од јавноста и од медиумскиот простор, но еден од порталите пренесува анонимно за теророт кој го поминале неколку жени чии контакти биле злоупотребени. Жртва во изјава за медиумот споделува дека дел од девојките не ни знаат дека се снимани или фотографирани, а дел се соочуваат со фактот дека стари видеа и слики кои ги праќале во приватни пораки на поранешни партнери сега се споделуваат пред илјадници мажи кои сè уште ги тероризираат на нивните социјални мрежи и во приватни пораки. Една жена споделува дека била преплавена од пораки со прашања од типот колку наплатава за секс и фотографии од машки полови органи, откако во група на Телеграм биле објавени фотографии кои таа ги испратила во приватна порака на тогашниот сопруг. Иако жената го пријавувала во полиција константното вознемирување и барала од членовите да се затвори групата, според известувањето во медиумот наишла само на потсмев.

Два дена после обелоденувањето на случајот, Секторот за компјутерски криминал и форензика остварува контакт со мрежата Телеграм, за добивање на потребните

²⁴ Курзив додаден од авторките.

²⁵ Курзив додаден од авторките

²⁶ <https://alon.mk/macedonia/se-prezemaat-aktivnosti-za-raschistuvanje-na-sluchajot-so-grupata-javna-soba-na-telegram/>

²⁷ https://alon.mk/macedonia/zhrтва-na-telegram-pornografijata-sandacheto-mi-e-polno-so-mashki-polovi-organi-koi-me-prashuvaat-kolku-treba-da-platat-za-seks/?fbclid=IwAR2qEPEhtBm9ovrpTijVMwwrYeOUkddXPVN_NwNrOnUSyykiwY16dhUsKB8

²⁸ <https://alon.mk/macedonia/pornografiskata-grupa-javna-soba-e-zatvorena-chlenovite-otvoraat-nova/>

податоци околу функционирањето на оваа група и бара од Телеграм да ја затвори групата. Истиот ден, еден медиумски портал споделува дека стапил во контакт со еден од администраторите на групата. Администраторот под псевдоним „Медо“ тврди дека иницијално групата била формирана за споделување на комични видеа. Откако почнало споделувањето на порнографските содржини, а бројот на членовите рапидно се зголемувал, администраторот се обидел во неколку наврати да ја избрише групата, но безуспешно бидејќи после надминување на одреден број на членови, групата според наводите на лицето станува „самоодржлива“ иако сите администратори се повлекле. Во меѓувреме од медиумот известуваат дека на групата почнуваат да се споделуваат и искуства за користење и набавување на дроги.

На 28 јануари, од МВР известуваат дека биле повикани на разговор креаторот и еден од администраторите на групата и дека се утврдува идентитетот на другите. Техничкиот министер за внатрешни работи, Наќе Чулев открива дека биле споделени 800 видеа и фотографии, од Фејсбук и од Инстаграм но, и од приватни пораки во групата која во еден период броела 8000 членови²⁹. Истиот ден, администраторот со алијас Медо, сам се пријавува во полиција. Од МВР потврдуваат дека се пријавени само 2 случаи, од кои во едниот е утврдено злоупотреба на лични податоци. Чулев изјавува дека ќе бидат повикани само тие кои споделувале³⁰, не сите членови³¹.

На 31 јануари, од Бирото за јавна безбедност споделуваат дека седум девојки од Скопје, Кичево, Тетово и Штип пријавиле дека нивните фотографии биле злоупотребени во „Јавна соба“³², додека до Секторот за компјутерски криминал и дигитална форензика се пристигнати три пријави за случајот „Јавна Соба“: од Прва детска амбасада во светот „Меѓаши, Internet Hotline Provider Macedonia Association и Хелсиншкиот комитет за човекови права.³³

На 8 февруари Наќе Чулев³⁴ изјавува дека нема повратни информации од канцелариите на Телеграм во Лондон. Иако групата е затворена, од Телеграм не одговараат на барањата од институциите за споделување на информации за корисниците на мрежата. На истата прес-конференција Чулев изјавува дека: **„Дел од лицата кои што се пријавија како жртви едноставно не ги исполнуваат елементите за водење на каква било кривична постапка“**³⁵.

²⁹ <https://360stepeni.mk/chulev-nemame-odgovor-od-telegram-se-ushte-ne-gi-znaeme-administratorite-na-javna-soba/>

³⁰ Курзив додаден од авторките

³¹ <https://alon.mk/macedonia/administratorot-na-javna-soba-so-koj-kontaktirashe-alon-sam-se-prijavil-vo-policija/>

³² <https://skopjeinfo.mk/devojki-od-skopje-kichevo-tetovo-i-shtip-prijavile-deka-bile-zloupotrebeni-vo-javna-soba>

³³ <https://www.brif.mk/javna-soba-grupa-za-zabava-ili-paravan-za-prostitutsija-lani-11-krivichni-za-seksualna-eksplotatsija-na-detsa-preku-internet/>

³⁴ <https://alon.mk/macedonia/video-istragata-za-pornografskata-grupa-javna-soba-vo-kjorsokak-telegram-ne-dava-informacii-za-chlenovite/>

³⁵ Курзив и бола додаден од авторките

8 ЈУЛИ 2020 - ГЕВГЕЛИЈАХАБ

По неколкумесечен молк, на 8 јули 2020 година до редакцијата на еден медиум³⁶ стигнуваат порнографски видеа и фотографии на девојки и жени кои биле масовно споделувани во пораки на Вибер и Месенџер со лого „ГевгелијаХаб“. Од сајтот наведуваат дека жените и девојките се од Гевгелија и од Богданци каде истите се мета на јавен линч на своите сограѓани.

27 ЈАНУАРИ – 27 АВГУСТ 2021 -ЈАВНА СОБА I И II

На 27 јануари, точно една година после медиумското откривање на „Јавна соба“, медиумите известуваат дека се појавени три нови групи на Телеграм со име „Јавна соба“ во кои членуваат и по повеќе од пет илјади членови. Медиумите известуваат дека се споделени околу 10.000 фотографии и видеа.³⁷ Откако темата после една година повторно се разгорува во јавноста од Јавното обвинителство даваат изјава дека случајот сè уште е во предистражна постапка и дека се врши форензичка анализа на заплнетите мобилни телефони. Истиот ден, една од жртвите на „Јавна соба“, јавно на својот Инстаграм профил, споделува видео³⁸ во кое зборува дека нејзина слика од одмор, објавена на нејзиниот Инстаграм профил, без нејзина согласност била споделена во групата на Телеграм, со нејзин телефонски број и вулгарен коментар кој инсинуира дека нуди сексуални услуги. Девојката заклучила дека нешто се случува откако била преплавена со непристојни понуди, повици и пораки на нејзиниот телефон. Девојката случајот го пријавила во полиција но, добила одговор дека **законот во вакви случаи ги штити малолетните но, не и полнолетните лица.**

Утредента, на 28 јануари претседателот Стево Пендаровски, во изјава бара надлежните институции соодветно да го истражат случајот и да ги казнат престапниците. Во изјавата тој нагласува дека е прекршено правото на приватност на илјадници жени и девојки, додавајќи дека понижувањето, сексизмот и насилството оставаат трајни последици. Тој додава дека „насилството врз жените и девојчињата, во секоја форма – психичко, физичко, сексуално, е казниво со закон“³⁹. Иако во изјавата на претседателот повторно се нагласува нарушување на приватноста како прекршено право, во излагањето, се потенцира дека **насилството** врз жените и девојчињата е казниво со закон и се повикува жртвите да се заштитат од двојна виктимизација.

³⁶ <https://360stepeni.mk/pornografski-klipovi-se-shirat-po-privatni-poraki-kako-gevgelijahab/>

³⁷ <https://bit.ly/3BvWbsm>

³⁸ <https://www.instagram.com/p/CKi6f18jzjA/>

³⁹ <https://twitter.com/spendarovski/status/1354746637244100608>

Истиот ден Министерот за внатрешни работи Оливер Спасовски открива дека за случајот кој во јавноста се именува како „Јавна соба 2“ се уапсени 2 лица од Битола и од Штип⁴⁰. Премиерот Зоран Заев на својот Фејсбук профил известува дека упатиле барање до Телеграм да ја избришат групата со навестување дека можни се рестрикции и блокирање на апликацијата во нашата земја доколку од Телеграм не соработуваат. Во изјавата повторно се нагласува „порнографска и приватна содржина од наши граѓани, како и детска порнографија“⁴¹.

По апсењето на двете лица, медиумите објавуваат дека администраторот на групата праќал пораки во кои ги повикува членовите да му пратат приватна порака за да добијат пристап во ново отворената група.⁴²

После апсењето на првите две лица, истиот ден Спасовски известува дека се уапсени уште 2 лица поврзани со случајот „Јавна соба 2“, со што вкупниот број расте на четворица, двајца од Битола, еден од Штип и еден од Велес⁴³.

Во меѓувреме, министерот за правда Бојан Маричиќ по средба со една од жртвите информира дека во Кривичниот законик ќе влезат делата демнење и полово вознемирување. На својот Фејсбук профил, министерот изјавува дека Министерството за правда подготвува измени на Кривичниот законик, согласно Истанбулската конвенција и според него измените треба да овозможат заштита во „случаи кога жртви на сексуално, психичко и физичко насилство се жените.“⁴⁴

Дента, односно на 28 јануари 2021, Спасовски на својот Фејсбук профил објавува дека од Телеграм ја затвориле групата, но предупредува дека постои и друга слична група⁴⁵.

Два дена по обелоденувањето на случајот „Јавна соба 2“ од Платформата за родова еднаквост најавуваат протестен марш со кој се бара од Јавното обвинителство да го расчисти случајот, да се казнат администраторите и членовите кои споделувале содржини со кои се дискредитираат жени и девојчиња, да се заштитат жртвите и да се направат измена на Кривичниот законик што ќе овозможи посебно санкционирања на сексуалното вознемирување преку интернет.⁴⁶

Истиот ден од владината прес-служба излегува соопштение со кое се бара од Јавното обвинителство и судот да постапат по случајот. Во соопштението повторно се најавуваат измените во Кривичниот законик и се најавуваат подзаконски акти за заштита на жртвите:

„Со уредувањето на подзаконските акти кое е во тек, судот ќе има обврска, веднаш, а најдоцна во рок од 24 часа по приемот на предлогот од Министерството за внатрешни работи и полицискиот извештај, без да одржи рочиште да одлучи за изрекување на итна

⁴⁰ <https://a1on.mk/macedonia/spasovski-dve-lica-edno-vo-bitola-i-edno-vo-veles-privedeni-za-sluchajot-javna-soba/>

⁴¹ <https://sdk.mk/index.php/makedonija/ke-go-blokirame-telegram-ako-ne-sorabotuvaat-so-nas-se-zakani-zaev/>

⁴² <https://a1on.mk/macedonia/otvorena-nova-grupa-po-deneshnite-apsenja-za-javna-soba/>

⁴³ <https://a1on.mk/macedonia/privedeni-ushte-dvajca-za-javna-soba-mvr-gi-istrazuva-site-chlenovi/>

⁴⁴ <https://www.slobodnaevropa.mk/a/31074609.html>

⁴⁵ <https://360stepeni.mk/telegram-ja-zatvori-javna-soba/>

⁴⁶ <https://360stepeni.mk/javna-soba-se-organizira-protesten-marsh-za-poddrshka-na-zhrtvite-i-za-kazni-na-administratorite-i-chlenovite/>

мерка за заштита на лицата жртви на родово базираното насилство“. Дополнително во соопштението се наведува дека воведувањето на сеопфатно сексуално образование ќе помогне за превенција на вакви случаи. Портпаролот на МВР, Тони Ангеловски, во изјава за медиум потврдува дека иако е затворена „Јавна соба“ постои друга слична група каде „мигрирале“ дел од членовите, а од МВР следат и група во која освен наши има и граѓани на Србија.⁴⁷

На 31 Јануари, 2021, Спасовски изјавува дека по приведувањето на четворицата осомничени во случајот „Јавна соба“, се вештачат нивните мобилни телефони. Секторот за компјутерски криминал во МВР ја истражува содржината и бараат докази дали во уредите на приведените има порнографски материјали за малолетнички.⁴⁸

Речиси една недела по објавувањето на случајот за „Јавна соба 2“, на 2 февруари, претседателот Пендаровски за медиум изјавува:

Во мојот кабинет примив и некои од жртвите ми рекоа дека прв пат пријавиле во март, неколку дена пред „локдаунот“ за пандемијата, значи безмалку една година надлежните органи реагираа како што реагираа. Треба да се прашаат носителите на функции на тие институции кои постапувале лошо, аматерски или не постапувале, што е уште полошо.⁴⁹

Државниот јавен обвинител Љубомир Јовески, даде изјава во која нагласува дека потребни се измени и дополнувања на Кривичниот законик, со најавените кривичните дела „демнење“ и „сексуално вознемирување“. Според него бидејќи ‘Јавна соба’ е профил отворен на платформата ‘Телеграм’, со седиште во странска држава, обвинителството нема можност да нареди забрана или гонење на сторителите.

Точно една недела по обелоденувањето на втората „Јавна соба“ активистки од Платформата за родова еднаквост и граѓани маршираат од Министерството за внатрешни работи до Основното јавно обвинителство со паролите: „Држава што не постапува е држава што силува“, „Жртвата никогаш не е виновна“, „Непостапувањето е соучество“, „Заспана полиција, будни силувачи“.⁵⁰

На 4 февруари 2021, година, Спасовски дава изјава во која нагласува дека истрагата е отежната заради несоработката од канцелариите на мрежата Телеграм. Во изјавата исто така нагласува дека сите прибавени доказни материјали од МВР се доставени до ОЈО со очекување дека „ОЈО ќе направи повеќе напори за многу поефикасно да

⁴⁷ <https://360stepeni.mk/video-angelovski-od-mvr-otvorena-e-nova-javna-soba-rabotime-na-detektirane-na-chlenovite/>

⁴⁸ <https://www.24.mk/details/javna-soba-se-veshtachat-telefonite-na-osomnichenite>

⁴⁹ <https://360stepeni.mk/pendarovski-za-javna-soba-na-institutsiite-im-trebashe-skoro-edna-godina-da-reagiraa-odgovornosta-mora-da-ima-ime-i-prezime/>

⁵⁰ <https://360stepeni.mk/zaspana-drzhava-budni-siluvachi-stotitsi-gragani-na-protestot-za-javna-soba/>

се решаваат овие случаи и да се покаже дека има некој којшто ќе ги штити граѓаните и нивните права, пред сè од злоупотребата на личните податоци“.⁵¹

На 5 февруари 2021 година, Јавното обвинителство известува дека се уапсени креаторот и модераторот на „Јавна соба“, групата која беше обелоденета во 2020 година. Лицата се сомничат за производство и дистрибуција на детска порнографија и им е доделен притвор од 30 дена заради опасност од бегство, повторување на делото и опасност од влијаење на сведоци. Од Јавното обвинителство споделуваат дека заради тајноста на предистражната постапка не биле во можност да споделат повеќе податоци со јавноста иако до МВР биле издадени 20 барања и наредби. Од ОЈО исто така известуваат дека врз основа на поднесените пријави од жртвите поединечно се испитува дали има основа за кривични дела.⁵²

Истиот ден од Платформата за родова еднаквост бараат кривичен прогон на сторителите и за полнолетните жртви, а не само за делото – детска порнографија:

Очекуваме кривични пријави за – злоупотреба на лични податоци, посредување во вршење проституција, загрозување на безбедноста или ширење на расистички и ксенофобичен материјал по пат на компјутерски систем, во зависност од околностите на случајот. Очекуваме прочистување на полицијата од полициски службеници сторители на насилство врз жени и нивно санкционирање и едукација за стручно постапување. Очекуваме специјални одредби за постапување по родово базирано насилство. На маршот на 8 март ќе побараме отчет во однос на овие очекување.⁵³

На 7 март, 2021, Оливер Спасовски како потпретседателот на СДСМ, на онлајн трибина на Форумот на жени организирана по повод Меѓународниот ден на жената – 8 март, најави дека Министерството за внатрешни работи ќе иницира формирање на посебна единица за борба против родово-базираното насилство составена од повеќе институции. Спасовски изјавува:

МВР активно работи на барање нови форми за заеднички партнерски пристап со невладиниот сектор и граѓаните, особено девојчињата и жените кои најчесто се жртви на вакви подмолни облици на деградирање. За таа цел, Министерството ќе предложи формирање на посебна единица, посебен Таск форс за борба против родовото насилство, составен од претставници на повеќе државни органи, обвинителството, судот и полициски структури како и претставници на граѓанскиот сектор, што ќе преставува своевиден линк за брзо реагирање, санкционирање и превенирање на овие појави.⁵⁴

Истиот ден премиерот Зоран Заев изјавува:

⁵¹ <https://360stepeni.mk/spasovski-za-javna-soba-ochekuvam-deka-i-ojo-ke-napravi-poveke-napori-za-efikasno-reshavane-na-ovie-sluchai/>

⁵² <https://a1on.mk/macedonia/privedeni-administratorot-i-moderatorot-na-prvata-javna-soba-se-bara-pritvor-za-da-ne-izbegaat/>

⁵³ <https://360stepeni.mk/detska-pornografija-ima-i-kaj-del-od-chlenovite-na-javna-soba-2-aktivistite-najavija-marsh-za-budene-na-institutsiite/>

⁵⁴ <https://360stepeni.mk/ke-se-formira-posebna-edinita-za-borba-protiv-rodovo-nasilstvo-najavi-spasovski/>

Јас веќе во неколку наврати ја испратив пораката дека нема да бидеме неми на било какво насилство, особено форми на насилство врз девојките и жените. Согласно обврската на институциите да застанат во заштита на жените и девојките, ги повикуваме обвинителството и судот да постапуваат брзо, одлучно и професионално и да бидат значаен и суштински дел од институционалниот одговор на санкционирањето на родовото и сексуалното насилство.⁵⁵

На 8 март се случува, маршот на Платформата за родова еднаквост со кој активистки и граѓани повторно упатуваат протесна нота за разрешување на случите поврзани со Јавна Соба.⁵⁶ Истиот ден српските медиумите јавуваат за постоење на балканска мрежа налик на Јавна соба во која учествуваат околу 36.000 мажи од Балканот, кои споделуваат фотографии, снимки, но и адреси од жени од регионот⁵⁷. Наредниот ден медиумите известуваат дека Српското обвинителство бара од платформата „Телеграм“ да ја затвори групата, а по наредба на Обвинителството за високотехнолошки криминал, членовите на Службата за борба против организираниот криминал преземаат мерки и активности за расчистување на случајот⁵⁸.

На 26 април, 2021, после повеќе од една година од откривање на случајот, администраторот и модераторот, Д.К. (32) и М.П. (22), на првата група „Јавна соба“ на апликацијата „Телеграм“ добија обвинение за кривичното дело производство и дистрибуција на детска порнографија. Обвинението го поднесе Основното јавно обвинителство– Скопје и според соопштението станува збор за две лица на возраст од 32 и 21 година:

„Во периодот од 19.12.2019 година до 28.01.2020 година, двајцата обвинети, како основач и модератор на групата 'Јавна соба' на социјалната мрежа Телеграм, биле должни да се грижат за содржината на текстуалните и аудио-визуелните содржини кои се споделуваат од членовите на групата. Но, тие со умисла дозволиле на групата да се направи достапна содржина – аудиовизуелен материјал на кој се прикажани очигледни полови дејствија со дете“⁵⁹.

За втората група со исто име, предметот што го води ОЈО Скопје е сè уште во предистрага, од ОЈО известуваат дека е побарана меѓународна правна помош, односно побарани се податоци од Обединетото Кралство, на што сè уште немаат одговор Додека ОЈО Скопје очекува соработка од Обединетото Кралство, за „Јавна соба 2“ се водат предмети и во обвинителството во Битола, Велес, Кавадарци и Прилеп.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ <https://bit.ly/3kCA10x>

⁵⁷ <https://www.slobodenpecat.mk/otkriena-balkanska-soba-na-telegram-nad-36-000-mazhi-od-regionot-spodeluvale-eksplicitni-fotografii-od-zheni/>

⁵⁸ <https://360stepeni.mk/srbija-bara-podatotsi-od-telegram-za-otkrivane-na-chlenovite-vo-balkanskata-javna-soba/>

⁵⁹ <https://alon.mk/macedonia/obvinenie-za-kreatorot-i-administratorot-na-grupata-javna-soba/>

На 22 јули 2021 се одржува првото рочиште за предметот „Јавна соба“ и во обраќањето обвинителот Милошевски истакнува:

„Обвинителството ќе докаже дека умислено и свесно инсталирале апликација, делувале како администратор и креатор на апликацијата на која формирале група „Јавна соба“ и ќе докаже дека во групата е споделен аудиовизуелен материјал со полови дејствија на деца. Ќе докажеме дека директно е загрозен половиот морал и дека е загрозена детската слобода и заштита на физичкиот и менталниот идентитет и дигнитет на детето“⁶⁰.

Адвокатите на одбраната пред почетокот на рочиштето побараа одлагање на судењето со образложение дека целокупниот доказан материјал за прв пат им бил дозволен увид два дена пред рочиштето.

Второто рочиште е одржано на 27 август, 2021. Одбраната на првообвинетиот во случајот „Јавна соба“ Д.К. во воведни зборови рече дека во овој случај не постои ниту сторител на кривичното дело, ниту жртва и побара да му биде укината мерката притвор поради семејни причини. Судот го одби барањето, со образложение дека постои опасност од бегство. Следното рочиште за „Јавна соба“ е закажано за 16 септември.⁶¹

ДАЛИ НЕКОЈ ЌЕ ПОНЕСЕ ОДГОВОРНОСТ ЗА РОДОВО БАЗИРАНОТО НАСИЛСТВО ВО ЈАВНА СОБА?

„Јавна соба“ одекна во јавноста во јануари 2020 година. Иако креаторот на групата и некои од администраторите им беа познати на институциите уште првите неколку денови од откривањето, случајот остана во предистражна постапка една година. После една година молк од Јавното обвинителство, медиумите обелоденија три нови групи како „Јавна соба“.

„Леле колку е зрело градена за 14 години“, „Скини ја татенце“, Неки децки порнич“⁶², „Има ли некои слики од професорки добри?“⁶³ „Од ново лисиче дајте нешто“, „Курвата отишла во полиција да ја пријави групава што некој пуштил од неа гола слика“, беа дел од коментарите кои јавноста можеше да ги прочита на споделените скриншоти од „Јавните соби“. Освен слики и видеоклипови, во групата се споделувале имиња и презимиња од девојчиња и жени, телефонски броеви на кои може да се добијат, профилите на Инстаграм и Фејсбук на кои може да се најдат,

⁶⁰ <https://360stepeni.mk/sudene-za-javna-soba-obvinitelstvoto-tvrdi-deka-ke-dokazhe-vina-kaj-kreatorot-i-administratorot-na-grupata/>

⁶¹ <https://360stepeni.mk/sudene-za-javna-soba-odbranata-tvrdi-deka-nema-nitu-storitel-nitu-delo-nitu-zhrtva/>

⁶² <https://360stepeni.mk/video-shto-se-se-shiri-po-grupi-kako-javna-soba/>

⁶³ <https://360stepeni.mk/video-shto-se-se-shiri-po-grupi-kako-javna-soba/>

градот и населбата во кои живеат. Во сиот сензационализам од неколкудневното следење на првиот случај со „Јавна соба“, во медиумите главно отсутствува сведоштва за искуствата на жртвите. Според неколку анонимни изјави после објавувањето во „Јавна соба“, жени трпеле константно вознемирување од мажи кои им праќале слики од пениси и барале сексуални услуги во приватни пораки или со коментари на социјалните мрежи. Жени и девојки беа дискредитирани со слики од одмор или слики кои ги споделиле на нивните приватни профили. Дел од сликите и видеата биле испратени во приватни пораки до претходни или сегашни партнери и сопрузи, не замислувајќи дека илјадници мажи ќе ги споделуваат на Телеграм. Во првата „Јавна соба“ членувале 8 000 членови, во вторите по 5 000. Во меѓувреме се откри и „Популација балкана“ во која членувале 36 000 мажи од Србија и Северна Македонија.

Сите жртви на „Јавна соба“ се жени и девојки. Сите трансгресори се мажи. Сепак во дискурсот на институциите „Јавна соба“ не беше третирана како отелотворување на родово-базирано насилство. Во изјавите на надлежните функционери и во медиумите се зборуваше „за повреда на приватноста на граѓаните“ и „детска порнографија“. Надлежните функционери повикуваа „за поголем надзор врз децата“⁶⁴, дека е „прекршено правото на приватност на илјадници жени и девојки“⁶⁵, дека е споделена „порнографска и приватна содржина од наши граѓани, како и детска порнографија“⁶⁶ и дека треба да се заштитат „граѓаните и нивните права, пред сè од злоупотребата на личните податоци“⁶⁷. Експлицитно „родово насилство“ и „насилство врз девојките и жените“ во изјавите на Министерот за внатрешни работи и Премиерот беа спомнати по повод трибината на Форумот на жени од нивната матична партија, пред 8 март⁶⁸. Во изјавите на Обвинителството во контекст на случајот согласно постојната регулатива се зборува само за „повреда на приватноста“⁶⁹ и „детска порнографија“. Всушност единствените покренати обвиненија поврзани со Јавна соба се за „производство и дистрибуција на детска порнографија“. Никој не покрена ниту понесе одговорност за родово-базирано насилство. Иако институциите ги повикуваа жртвите да пријават, тогашниот технички министер за внатрешни работи на прес-конференција изјави „дел од лицата кои што се пријавија како жртви едноставно не ги исполнуваат елементите за водење на каква било кривична постапка“⁷⁰. Жртва која јавно проговори за случајот, откако се обидела да пријави во полиција исто така била посветувана дека законот во вакви случаи ги штити само малолетните лица.

⁶⁴ Курзив додаден од авторките

⁶⁵ <https://twitter.com/spendarovski/status/1354746637244100608>

⁶⁶ <https://sdk.mk/index.php/makedonija/ke-go-blokirame-telegram-ako-ne-sorabotuvaaat-so-nas-se-zakani-zaev/>

⁶⁷ <https://360stepeni.mk/spasovski-za-javna-soba-ochekuvam-deka-i-ojo-ke-napravi-poveke-napori-za-efikasno-reshavane-na-ovie-slucai/>

⁶⁸ <https://360stepeni.mk/ke-se-formira-posebna-edinita-za-borba-protiv-rodovo-nasilstvo-najavi-spasovski/>

⁶⁹ <https://360stepeni.mk/joveski-za-da-nema-javni-sobi-potrebni-se-izmeni-vo-kz-i-jaknene-na-javnata-svest/>

⁷⁰ Курзив додаден од авторките

„Не може ништо да ни најдат, ни законски ни никако. Јачи смо од судбине“⁷¹ беше еден од коментарите од групите на Телеграм, споделен во медиумите. Иако активист(к)и од граѓанските организации нагласуваа дека постојат основи за гонење на сторителите и со постојната законска регулатива (злоупотреба на лични податоци, посредување во вршење проституција, загрозување на безбедноста или ширење на расистички и ксенофобичен материјал по пат на компјутерски систем), сè уште никој не покрена одговорност за теророт кој го претрпеле жените жртви на Јавна соба. Единствениот суд, беше оној на јавноста, од која дел повторно ги осуди жртвите, дека „сами си го барале, зошто се сликале голи“. Во локалната „Гевгелија Хаб“ жените жртви беа предмет на јавен линч од своите сограѓани од Гевгелија и Богданци⁷².

Со изјави за медиуми или на своите Фејсбук профили функционерите на надлежните институции во првите неколку денови од обелоденувањето на случаите поврзани со групите на Телеграм циркуларно ја префрлаа одговорноста, потврдувајќи ја слабоста на системот во третирање на родово-базираното насилство. Иако од Министерството за правда најавија дека измените во Кривичниот законик со кои се додаваат „демнење“ и „полово вознемирување“ како кривични дела, се поминати на Влада, допрва треба Кривичниот законик да се отвори во Собрание за што е потребно двотретинско мнозинство.

Рационализирајќи ја инертноста во постапувањето за Јавна соба, од ОЈО ја посочуваат несоработката од руската мрежа која, иако ги затвори групите, одби да соработува со националните институции. Приватноста на илјадници жени и девојчиња беше тероризирана на групите на Телеграм, но Телеграм одби да сподели кориснички податоци од сторителите, иронично, почитувајќи ја приватноста на трансгресорите, согласно политиките на платформата.

„Ќе докажеме дека директно е загрозен половиот морал и дека е загрозена детската слобода и заштита на физичкиот и менталниот идентитет и дигнитет на детето“⁷³ изјави јавниот обвинител во првото рочиште за „Јавна соба“. Во моментот на пишување на овој извештај сè уште е во тек постапката со која администраторот и креаторот на групата откриена во јануари 2020 година, се товарат за производство и дистрибуција на детска порнографија, додека предметите за групите откриени во јануари 2021 година се сè уште во предистражна постапка. Останува отворено да видиме кога ќе се усвојат измените во Кривичниот законик и дали некој ќе понесе одговорност за родово-базираното насилство кое го претрпеа и сè уште го трпат илјадници девојки и жени.

⁷¹ <https://360stepeni.mk/video-shto-se-se-shiri-po-grupi-kako-javna-soba/>

⁷² <https://360stepeni.mk/pornografski-klipovi-se-shirat-po-privatni-poraki-kako-gevgelijahab/>

⁷³ <https://360stepeni.mk/sudene-za-javna-soba-obvinitelstvoto-tvr-di-deka-ke-dokazhe-vina-kaj-kreatorot-i-administratorot-na-grupata/>

ДОБРИ ПРАКТИКИ

Податоците собрани во периодот јули/август 2021г., преку прашалници со претставнички од граѓански организации, независни експертки и академици во областа на родова еднаквост од четири земји во Европа⁷⁴, покажуваат дека дигиталното родово-базирано насилство е или целосно препознаено и нерегулирано (Унгарија); или е законски регулирано преку други форми на насилство како што се семејно насилство и сексуално вознемирување, па во случаи кога постојат елементи на употреба на дигитални алатки, стореното дело се смета за потешок облик на насилство (Португалија, Албанија); или пак нова легислатива е во процес на носење, која специфично го регулира онлајн насилството земајќи ја предвид родовата димензија (Велика Британија – Online Safety Bill). Речиси сите испитаничка потенцираа дека дигиталното-насилство во нивните земји е новина и тема којашто се отвора бавно за дискусија во јавноста и зела замав во периодот по започнувањето на кризата со пандемијата од Ковид-19. Имено, кризата со Ковид-19 го зголеми ризикот од онлајн родово-базирано насилство и оттука потребата за поголема јавна дебата. Дополнително, во различни земји, имајќи ги предвид интерсекциските нееднаквости, дигиталното родово-базирано насилство започнало од насилството поттикнато од расизам кон одредени групи на луѓе, вклучително и жените како ранлива категорија (Велика Британија).

Во земјите кои беа во фокусот на истражувањето, главните застапници и покренувачи на акција за превенција и заштита од дигитално родово-засновано насилство се граѓанските организации, но во одредени случаи и јавните институции презеле активности за покревање на свеста или дале некаков придонес кон дебата за заштита од ДРБН.

- Во Португалија од страна на здружението за поддршка на жртви (Associação Portuguesa de Apoio à Vítima) е формирана Безбедносна интернет линија (Linha Internet Segura) – којашто е телефонска линија на која корисничките можат да добијат информации и појаснувања за безбедна, здрава и одговорна употреба на интернетот и дигиталните алатки. Исто така на оваа линија може да се пријави и нелегална содржина на интернет како на пример, содржина со сексуална конотација која вклучува малолетници, поттикнување на насилство, расизам итн.
- Здружението Глич (Glitch) од Велика Британија објавува прирачници со цел да се зајакне позицијата на жените во онлајн просторот, како и истражувања

⁷⁴ Види повеќе во делот: Методологија

чии наоди служат како основа за застапување на ниво на јавни политики. На пример, такви прирачници се: Дигитални закани за демократијата: прирачник за жени, и Прирачник 2.0 – Исправи ја грешката, заштита на црните жени од родово-базирано насилство онлајн. Слични прирачници објавува и Здружението за планирано семејство од Португалија. Еден ваков прирачник се користи и во училиштата за деца од 10 до 15 години, кој се однесува на проценување на ризик од насилство, вклучително и сајбер-насилство. Испитаничката од Албанија пак, нè упати на збирка со студии на случај на онлајн насилство од Србија, Босна и Херцеговина и Албанија како и институционалниот пристап и одговор кон овие случаи. Оваа збирка ја користат граѓанските организации во Албанија со цел да промовираат промена на постоечките законски решенија кон сеопфатни закони кои ги штитат жртвите од ДРБН.

- Кампањи за покренување на свеста како и застапување, се чести начини на кои граѓанскиот сектор во државите од кои доаѓаат испитаничките ги гради капацитетите на граѓаните и застапува за промени. На пример, таква е кампањата насочена кон младите во Португалија: „За време на социјално дистанцирање насилството не останува само дома“; Во Албанија пак, во мај 2021 е одржан голем форум од страна на Здружението за еднакви права на ЛГБТИ луѓето во партнерство со организацијата OMSA – Open Mind Spectrum Albania, на кој учествувале претставници на албанскиот парламент, владата, организации за човекови права и други чинители каде што се дискутирало за потребата од поголема заштита од онлајн насилството во Албанија кое често се манифестира преку говор на омраза кон ранливите категории на луѓе.
- Во некои од државите може да се забележи и институционален одговор на сè поголемиот замав на ДРБН. Па така, иако Унгарија како земја не го признава родот воопшто како аналитичка категорија во својата легислатива, сепак полицијата во округот Јаснаџкун-Солнок (Jász-Nagykun-Szolnok) објавува содржини за тоа како да се заштитат, пред сè, малолетниците од онлајн насилство. Главниот проблем е што иако свесни дека оние на кои им е потребна најголема заштита се жени и девојчиња, ваквата родова димензија не е препознаена од локалните власти. Од друга страна, во Португалија, институционалниот одговор е посветен на едукација и е претежно во рамките на образовните институции. На пример, Универзитетот во Коимбра во моментот спроведува проект за заштита од ДРБН поддржан

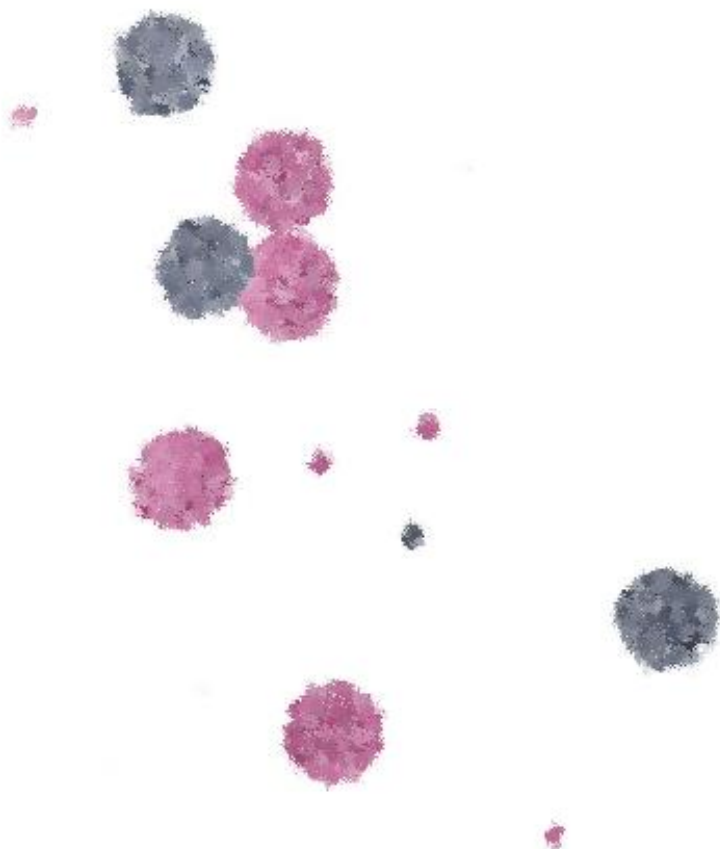
од Националната агенција за наука, технологија и иновации. Дел од овој проект се обуки на професионалните и вработените во јавниот сектор за справување со ДРБН, како и креирање на прирачник за превенција наменет за наставниците во училиштата и давателите на услуги.

Освен одговорите на испитаничките, десктоп истражувањето за добри практики даде неколку интересни стратегии и активистички иницијативи.

- Во 2017 година, Европското женско лоби ја започнало иницијативата #НејзинИнтернетНејзиниПрава. Оваа иницијатива траела 6 месеци и од неа произлегле: Извештај за состојбата со ДРБН кон жените и девојчињата во Европа, Препораки за јавни политики и Прирачник за активисти со цел да се охрабрат жените да се борат против сајбер-насилство од страна на мажи, да развијат стратегии за отпор и борба против сторителите и да допринесат кон структурна промена во општеството. Иако е потребна структурна промена на системот за заштита и без ова не може да се спречи ДРБН во целост, како добри практики се покажале доколку жените и девојчињата се пребаруваат (гуглаат) себеси почесто на интернет за да знаат точно кои информации се јавно достапни за нив; понатаму да ги екриптираат/заштитат своите уреди и податоци со цел да се спречи непосакуван пристап од тролови т.е. личности кои намерно ги антагонизираат корисниците или некоја личност, најчесто преку навредливи коментари на постови и форуми; да се користат онлајн услуги и сајтови на кои може да се проверат трагите кои ги оставаме на интернет после некоја комуникација како на пример: <https://myshadow.org/trace-my-shadow>; да се проверува кои лични податоци ги користат социјалните платформи и мрежи (<https://securityinabox.org/en/>); да се формираат алтернативни профили и двоен идентитет со цел да се обезбеди сигурен простор за комуникација доколку оригиналниот стане/е небезбеден (https://gendersec.tacticaltech.org/wiki/index.php/Complete_manual#Counter_speech);
- Платформата Take Back the Tech (Контролирај ја технологијата) постојано објавува стратегии и алатки за справување со ДРБН кои може да се сметаат за добри практики, а се наменети за самите жртви и нивните најблиски. Во нивниот водич тие препорачуваат дека исклучително важно е пред сè да се детектира и препознае видот на насилството, односно дали станува збор за хакирање на личниот профил, креирање лажни профили користејќи туѓи

лични податоци, користење и дисеминирање лични податоци и/или слики, закани, уценувања, цензурирање, итн. Понатаму, да се искомунцира насилството со личност која нема да носи избрзани заклучоци и предрасуди (за ова е потребно покревање на свеста на сите); да се зачуваат што повеќе докази од стореното дело преку правење копии на материјалот (скриншотс), на профилите на насилниците, правење забелешки итн.; да се пријави насилството доколку жртвата се чувствува така и да ѝ се даде целосна поддршка (институционалните капацитети мора да се градат со цел да се избегне двојна виктимизација на жртвите); да се зголемат и подобрат поставките на приватност на онлајн профилите; доколку жртвата сака, да ги објави сторителите јавно на социјалните мрежи или медиумите, доколку ѝ се познати.

Бидејќи не сите ситуации се исти, различни стратегии и алатки функционираат поинаку на различни луѓе. Важно е да се препозна нивото на кое жртвата се чувствува удобно и безбедно да реагира и делува! ‘

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДБИ

Родово-базираното насилство во онлајн просторот иако не е нов, е сè поактуелен проблем, како на глобално ниво така и кај нас, особено имајќи го предвид новиот начин на живот наметнат со пандемијата предизвикана од Ковид-19. Сепак меѓународните стандарди не поставуваат експлицитна правна основа за, ниту пак го дефинираат, дигиталното родово-базирано насилство. И покрај ова, широкото толкување на поновите прописи како што се Истанбулската конвенција и генералната Препорака 35 на CEDAW, се пресликале во домашното право каде дигиталното насилство врз жените е препознаено како облик на родово-базирано насилство, но сè уште не е криминализирано во рамки на Кривичниот законик на РСМ. Во моментот на пишување на овој извештај, најавени се измените на Кривичниот законик меѓу другото токму во оваа насока, на криминализирање на ДРБН, но останува да видиме на кој начин ќе биде регулирано. Дополнително, на ниво на ЕУ се предлага новата директива за дигитални услуги⁷⁵ со која се отвора простор за санкционирање на насилството во онлајн просторот преку поригорозно регулирање на содржината на онлајн платформите.

„Јавна соба“ е студијата на случај опишан во овој извештај, за кој може да се тврди дека токму отсуството на хармонизирана законска рамка и дефиниција на дигитално родово-базирано насилство придонеле кон неказнување на сторителите на ваков вид насилство, особено доколку жртвите се полнолетни жени. Сите жртви на „Јавна соба“ се жени и девојки. Сите трансгресори се мажи. Сепак, во дискурсот на институциите „Јавна соба“ не беше третирана како отелотворување на родово-базирано насилство. Оттука, и казнувањето на сторителите е несоодветно, споро и сè уште не спроведено; имено, дел сторителите се во моментот во судска постапка.

И на ниво на Европа, проблемот со ДРБН е горлива тема. Добрите практики претежно произлегуваат од активист(к)ите за женски и човекови права, научните истражувања и граѓанскиот сектор. Иако не се многу на број, во држави како што се Велика Британија и Португалија се воспоставени иницијативи и сервиси за заштита на жртвите и едукација, како и стратегии за само-заштита. Во државите од регионот (Албанија) ова прашање, како и кај нас, се отвора во јавната дебата и клучни иницијативи се на повидок. За жал, во државите во ЕУ каде што во голема мера преовладува дискурсот на анти-родово движење и идеологија, како што е Унгарија, родот воопшто и не е признаен како аналитичка категорија, па оттука дискусијата за дигитално родово-базирано насилство е невозможна во рамки на препознавање на родовата димензија на овој вид онлајн насилство.

⁷⁵ Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0825&from=en>

ПРЕПОРАКИ ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА СИСТЕМОТ НА ЗАШТИТА

Со оглед на сè она што беше опфатено во деловите од ова истражување, како на национално ниво така и на меѓународно, следниве препораки се креирани со цел да се насочат сите чинители во РСМ кои се засегнати од овој феномен:

- **Легислатива** – експлицитно вклучување на терминот дигитално или онлајн родово-базирано насилство или сексуално вознемирување во Кривичниот законик на РСМ. Иако со новите измени во Кривичниот законик предложени од Владата на РСМ во јули 2021 година⁷⁶, се усвои демнењето (stalking) да биде кривично дело, вклучително и на интернет просторот, овој процес треба да влезе во собраниска процедура. Имајќи предвид дека за промена на Кривичниот законик се потребни 2/3 гласови од составот на Собранието, вклучувањето на одредбата не може да земе како загарантирано. Дополнително, треба да се увиди на кој начин е формулирана одредбата и дали ги опфаќа сите форми на дигитално/онлајн родово-базирано насилство врз жени и девојчиња.
- Обуки за **градење и зголемување на капацитетите** за препознавање и преземање соодветни чекори во случаи на дигитално родово-базирано насилство насочени кон полицијата, јавното обвинителство, судството, центрите за социјална работа и сите други чинители кои примарно ги процесираат случаите на ДРБН и даваат услуги.
- Кампањи за **покревање на јавната свест** за облиците, опфатот и родовата димензија на дигиталното родово-базирано насилство, како и начините за спречување и заштита од овој вид на насилство.
- **Наставни програми** во рамките на образовниот процес на децата во училиштата (со фокус на средните училишта) со цел едуцирање на децата за видовите на дигитално насилство, законските обврски и санкции, како и начините на кои може да се заштитат и да пријават насилство, имајќи предвид дека оваа возрасна група може да се смета како ранлива и клучна за адресирање на проблемот со ДРБН.
- **Градење на капацитетите на наставниот кадар и другите лица вклучени во образовниот процес** во насока на нивна едукација и соодветна примена на одобрените наставни програми со цел препознавање на системот на

⁷⁶ <https://vlada.mk/node/26044>

заштита, а имајќи ја предвид нивната значајна улога врз развојот на учениците.

- **Дигитална писменост** – повеќето стратегии и начини за заштита бараат добро познавање и оперирање со онлајн алатки, оттука поголемото и поквалитетно дигитално описменување, насочено кон категориите на луѓе кои се најранливи и под ризик од ДРБН, играат круцијална улога во развивањето на вештини како и за само-заштита, така и за документирање на случаи на ДРБН со цел нивно полесно процесирање во текот на пријавувањето и водењето постапка.
- Повеќе **истражување** во оваа област со цел да се увиди посеопфатно обемот, карактеристиките и ефектот од дигиталното родово-базирано насилство со цел подобро информирање, но и застапување за промена врз основа на докази и факти.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Convention on Cybercrime (Budapest Convention), Council of Europe, 2001.
- Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention), Council of Europe, 2011.
- Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Abuse (Lanzarote Convention), Council of Europe, 2007.
- Council of Europe. Charts of signatures and ratification of treaty 210. Достапно на: Full list (coe.int)
- General Recommendation No 35 on gender-based violence against women, Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW), 2017.
- Glith. "The impact of online abuse". Достапно на: <https://fixtheglitch.org/impactofonlineabuse/>
- Paulina, Montez. "Women's rights are Human Rights: CEDAW's limits and opportunities". In Berkeley Journal of International Law (Web). Достапно на: Women's Rights are Human Rights: CEDAW's Limits and Opportunities (berkeleyjournalofinternationallaw.com)
- Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0825&from=en>
- Quigg, R. J. A. (2017). The CEDAW Committee and Gender-Based Violence against Women: General Recommendation No 35. International Human Rights Law Review, 6(2), 263-278 Достапно на: https://pureadmin.qub.ac.uk/ws/portalfiles/portal/137755384/Submission_The_CEDAW_Committee_and_Gender_Based_Violence_against_Women_.pdf?fbclid=IwAR3iaTue4Y6KjOpiIgfF3BXqikFKceEQz0K9qEzmdL_OFk17bfWgAbrHL4
- Reid, C. (2004). Advancing Women's Social Justice Agendas: A Feminist Action Research Framework. International Journal of Qualitative Methods, 3(3), 1-15. <https://doi.org/10.1177/160940690400300301>
- Submission by the Due Diligence Project to the Office of the High Commissioner for Human Rights Pursuant to Human Rights Council Resolution 32/13 on Ways to Bridge the Gender Digital Divide from a Human Rights Perspective. (2018) "Eliminating online violence against women and engendering digital equality". Достапно на: <https://bit.ly/3fSXs5i>
- United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. Launch of CEDAW General Recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating General Recommendation No. 19. Достапно на: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/GR35.aspx>
- WWB Foundation (2020) "There's a pandemic of online violence against women and girls". Достапно на: <https://bit.ly/3cWy5xl> и BBC (2020) "Coronavirus: 'Revenge Porn' surge hits helpline". Достапно на: <https://www.bbc.com/news/stories-52413994>
- Служебен весник на РСМ бр. 24/2021. „Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство“.

ЦИТИРАНИ СТАТИИ ОД МЕДИУМИ:

<https://360stepeni.mk/chulev-nemame-odgovor-od-telegram-se-ushte-ne-gi-znaeme-administratorite-na-javna-soba/>

<https://360stepeni.mk/detska-pornografija-ima-i-kaj-del-od-chlenovite-na-javna-soba-2-aktivistite-najavija-marsh-za-budene-na-institutsiite/>

<https://360stepeni.mk/javna-soba-se-organizira-protesten-marsh-za-poddrshka-na-zhrtvite-i-za-kazni-na-administratorite-i-chlenovite/>

<https://360stepeni.mk/joveski-za-da-nema-javni-sobi-potrebni-se-izmeni-vo-kz-i-jaknene-na-javnata-svest/>

<https://360stepeni.mk/ke-se-formira-posebna-edinitsa-za-borba-protiv-rodovo-nasilstvo-najavi-spasovski/>

<https://360stepeni.mk/ke-se-formira-posebna-edinitsa-za-borba-protiv-rodovo-nasilstvo-najavi-spasovski/>

<https://360stepeni.mk/pendarovski-za-javna-soba-na-institutsiite-im-trebashe-skoro-edna-godina-da-reagiraat-odgovornosta-mora-da-ima-ime-i-prezime/>

<https://360stepeni.mk/pornografski-klipovi-se-shirat-po-privatni-poraki-kako-gevgelijahab/>

<https://360stepeni.mk/pornografski-klipovi-se-shirat-po-privatni-poraki-kako-gevgelijahab/>

<https://360stepeni.mk/spasovski-za-javna-soba-ochekuvam-deka-i-ojo-ke-napravi-poveke-napori-za-efikasno-reshavane-na-ovie-sluchai/>

<https://360stepeni.mk/spasovski-za-javna-soba-ochekuvam-deka-i-ojo-ke-napravi-poveke-napori-za-efikasno-reshavane-na-ovie-sluchai/>

<https://360stepeni.mk/srbija-bara-podatotsi-od-telegram-za-otkrivane-na-chlenovite-vo-balkanskata-javna-soba/>

<https://360stepeni.mk/sudene-za-javna-soba-obvinitelstvoto-tvr-di-deka-ke-dokazhe-vina-kaj-kreatorot-i-administratorot-na-grupata/>

<https://360stepeni.mk/sudene-za-javna-soba-obvinitelstvoto-tvr-di-deka-ke-dokazhe-vina-kaj-kreatorot-i-administratorot-na-grupata/>

<https://360stepeni.mk/sudene-za-javna-soba-odbranata-tvr-di-deka-nema-nitu-storitel-nitu-delo-nitu-zhrtva/>

<https://360stepeni.mk/telegram-ja-zatvori-javna-soba/>

<https://360stepeni.mk/video-angelovski-od-mvr-otvorena-e-nova-javna-soba-rabotime-na-detektirane-na-chlenovite/>

<https://360stepeni.mk/video-shto-se-se-shiri-po-grupi-kako-javna-soba/>

<https://360stepeni.mk/video-shto-se-se-shiri-po-grupi-kako-javna-soba/>

<https://360stepeni.mk/video-shto-se-se-shiri-po-grupi-kako-javna-soba/>

<https://360stepeni.mk/zaspana-drzhava-budni-siluvachi-stotitsi-gragani-na-protestot-za-javna-soba/>

<https://alon.mk/macedonia/administratorot-na-javna-soba-so-koj-kontaktirashe-alon-sam-se-prijavil-vo-policija/>

<https://alon.mk/macedonia/administratorot-na-javna-soba-so-koj-kontaktirashe-alon-sam-se-prijavil-vo-policija/>

<https://alon.mk/macedonia/obvinenie-za-kreatorot-i-administratorot-na-grupata-javna-soba/>

<https://alon.mk/macedonia/otvorena-nova-grupa-po-denesnite-apsenja-za-javna-soba/>

<https://alon.mk/macedonia/politichari-i-biznismeni-del-od-pornografskata-grupa-kade-shto-se-spodeluvaaat-fotografii-od-maloletnichki/>

<https://alon.mk/macedonia/pornografskata-grupa-javna-soba-e-zatvorena-chlenovite-otvoraat-nova/>

<https://alon.mk/macedonia/privedeni-administratorot-i-moderatorot-na-prvata-javna-soba-se-bara-pritvor-za-da-ne-izbegaat/>

<https://alon.mk/macedonia/privedeni-ushte-dvajca-za-javna-soba-mvr-gi-istrazuva-site-chlenovi/>

<https://alon.mk/macedonia/se-prezemaat-aktivnosti-za-raschistuvanje-na-sluchajot-so-grupata-javna-soba-na-telegram/>

<https://alon.mk/macedonia/spasovski-dve-lica-edno-vo-bitola-i-edno-vo-veles-privedeni-za-sluchajot-javna-soba/>

<https://alon.mk/macedonia/video-istragata-za-pornografskata-grupa-javna-soba-vo-kjorsokak-telegram-ne-dava-informacii-za-chlenovite/>

<https://alon.mk/macedonia/vo-tajna-grupa-na-telegram-se-spodeluvaaat-pornografski-vidia-i-fotografii-od-maloletni-devojchinja/>

https://alon.mk/macedonia/zhrtva-na-telegram-pornografijata-sandacheto-mi-e-polno-so-mashki-polovi-organi-koi-me-prashuvaaat-kolku-treba-da-platat-za-seks/?fbclid=IwAR2qEPEhtBm9ovrpTijVMwwrYeOUkddXPVN_NwNrOnUSyykiwY16dhUsKB8

<https://bit.ly/3BvWbsm>

<https://bit.ly/3kCA1Ox>

<https://sdk.mk/index.php/makedonija/ke-go-blokirame-telegram-ako-ne-sorabotuvaaat-so-nas-se-zakani-zaev/>

<https://sdk.mk/index.php/makedonija/ke-go-blokirame-telegram-ako-ne-sorabotuvaaat-so-nas-se-zakani-zaev/>

<https://skopjeinfo.mk/devojki-od-skopje-kichevo-tetovo-i-shtip-prijavile-deka-bile-zloupotrebene-vo-javna-soba>

<https://twitter.com/spendarovski/status/1354746637244100608>

<https://twitter.com/spendarovski/status/1354746637244100608>

<https://vlada.mk/node/26044>

<https://www.24.mk/details/javna-soba-se-veshtachat-telefonite-na-osomnichenite>

<https://www.brif.mk/javna-soba-grupa-za-zabava-ili-paravan-za-prostitutsija-lani-11-krivichni-za-seksualna-eksploatatsija-na-detsa-preku-internet/>

<https://www.coe.int/en/web/tirana/-/no-hate-alliance-a-joint-approach-against-discrimination-and-hate-speech>

https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/CyberVAWG_in_WB.pdf

<https://www.instagram.com/p/CKi6fl8jzJA/>

<https://www.slobodenpecat.mk/kreatorot-na-javna-soba-zavrshi-vo-oglasnik-kupi-prodaj/>

<https://www.slobodenpecat.mk/otkriena-balkanska-soba-na-telegram-nad-36-000-mazhi-od-regionot-spodeluvale-eksplicitni-fotografii-od-zheni/>

<https://www.slobodnaevropa.mk/a/31074609.html>

АНЕКС 1 – ПРАШАЛНИК ЗА ДОБРИ ПРАКТИКИ

Вашата работа

1. Ве молиме опишете ја вашата работа поврзана со превенција и борба против родово-базирано насилство (РБН) и вознемирување, вклучително и онлајн РБН и вознемирување ако на тоа работите?

Правни инструменти

2. Дали вашата национална легислатива препознава онлајн РБН и вознемирување?

Ако ДА

- a. Кои форми на онлајн РБН и вознемирување се препознати и како се санкционирани?

Ако НЕ

- b. Според Вас, како правно треба да се регулира онлајн РБН за поефективна превенција и санкционирање?

Добри практики и препораки

3. Дали може да препознаете случаи на онлајн РБН кои ја алармираа јавен повик за реформа на јавните политики во вашата земја?
4. Дали може да препознаете грас-рут иницијативи или акции на граѓанското општество (застапување, истражувања, сервиси и сл.) кои може да се споделат како добри практики за превенција и борба против онлајн РБН и вознемирување?
5. Дали може да идентификувате институционални напори или реформи на јавните политики во вашата земја кои може да се споделат како добри практики за превенција и борба против онлајн РБН и вознемирување?
6. Дали имате некои други препораки или искуства за научени лекции?

АНЕКС 2 – ОДГОВОРИ НА ПРАШАЛНИКОТ ЗА ДОБРИ ПРАКТИКИ

Хилари Ватсон (Hilary Watson) – Велија Британија

1. Јас сум менаџерка за политики и кампањи во Глич, добротворна организација со седиште во Обединетото Кралство, која работи на борба против онлајн злоупотреба, особено фокусирајќи се на жените и миноритизираните заедници. Ние сме организација предводена од Афро Американки со посебен интерес да ставиме крај на онлајн РБН и онлајн расизам и злоупотреба.
2. Во Обединетото Кралство, има нов нацрт - Закон за онлајн безбедност, кој допрва треба да помине низ парламентарна расправа. Иако се споменува дека жените се диспропорционално повеќе изложени на онлајн насилство, сè уште не е јасно колку темелно законот ќе го признае онлајн РБН. Изгледа дека жените нема да бидат препознаени во примарното законодавство (во контекст на фактот дека се поизложени на онлајн насилство- заб. во преводот), но во секундарното законодавство, жените треба да се споменуваат и затоа да бидат опфатени до одреден степен - до кој степен, можеме само да шпекулираме.
3. Дебатата во Обединетото Кралство за онлајн злоупотребата главно се водеше во медиумите околу расистичка злоупотреба кон фудбалерите. Повеќето дискусии се вртат околу машките играчи, иако кога разговорот ќе се прошири и во други спортови или женски фудбал, се дискутира за онлајн РБН. Пораспространето е родовото насилство за кое дискутираат политичарите во Обединетото Кралство и многу жени ја наведоа онлајн злоупотребата како причина да не се пријават за ре-избор. Стравот од родово базирано насилство за британските политичари е особено распространет по убиството на пратеничката Џо Кокс, пред 5 години. Неодамна, нејзината сестра беше избрана на нејзиното место во парламентот и, и самата беше изложена на многу онлајн злоупотреба.
4. Глич има многу [алатки](#) за да им помогне на жените да се зајакнат онлајн, вклучувајќи ги и неодамнешните алатки на тема „Дигитални закани за нашата демократија“, како и пакетот со алатки 1.0 и 2.01. Нашиот [извештај](#) „Ефектот на бранување: Ковид-19 и епидемијата на злоупотреба преку Интернет“ , создаден во партнерство со Коалицијата „Крај на насилството врз жените“ го претставува нашето истражување за родово заснована злоупотреба преку Интернет за време на првите затворања и карантини заради Ковид-19 во Обединетото Кралство. Европското женско лоби, исто така, има многу направено во оваа област, вклучително и нивната иницијатива #HerNetHerRights, во 2017 година.
5. Многу организации имаат предлози за реформа на политиката, кои имаат потенцијал да направат вистинска промена, но многу промени на ниво на платформи или ниво на

влада не одат доволно далеку за да се сметаат за добра практика. Се надеваме дека ова ќе се промени во блиска иднина.

6. Платформите го признаа родово базираното насилство на Форумот за еднаквост во јули 2021 година. Иако нивните заложби се мали, се чини дека постои растечко движење подалеку од саморегулација на платформата кон законодавството во многу земји за да се работи на ставање крај на злоупотребата преку Интернет, вклучително и на родово- базираното насилство. Родовата злоупотреба што ја гледаме на Интернет, како и расистичката злоупотреба, исто така, се случува офлајн. Веруваме дека треба да постои пристап за јавно здравје за да се стави крај на злоупотребата преку Интернет, која се фокусира на учење на корисниците од сите возрасти, вклучително и оние кои сè уште се во образование, како да се биде добар дигитален граѓанин. За да ставиме крај на злоупотребата преку Интернет, треба да видиме промени од големите технолошки компании, влади, граѓански организации и поединци. Ние веруваме дека оваа работа треба да биде вrameна како форма на насилство врз жените и да се здружине со специјализираниот сектор за насилство врз жените, со соодветни ресурси и средства за да се стави крај на злоупотребата преку Интернет и да се поддржат оние кои преживеале насилство.

Мирјам Шаги (Mirjam Sági) – Унгарија

1. Мојата докторска теза се фокусира на политичкиот дискурс за безбедноста на жените во јавниот простор и во моментот работам како дел од истражувачки тим со фокус на прибирање податоци од женски животни приказни.
2. Во Унгарија “онлајн родово базирано насилство и вознемирување” не е законски регулирано, ниту пак родово-базираното насилство генерално е признаено или регулирано бидејќи родот не се признава како дел од правната терминологија.
3. Дебатата за онлајн вознемирување (не секогаш во рамките на родово-базирано) во Унгарија најчесто се фокусира на познатите личности во државата. Статиите кои се достапни на популарните медиумски портали најчесто ги разработуваат искуствата на вознемирување на некоја позната личност или пак искуства на други личности кои не живеат во државата. Овие статии ретко го разработуваат потенцијалот за реформи во јавните политики и во најдобар случај се фокусираат на активности кои ги преземаат меѓународните невладини организации.
4. Сеопфатна студија, која е достапна на унгарски, беше спроведена од Амнести и истата дава детални информации на темата, сепак истражувањето не ја опфаќа самата Унгарија во своето истражување. <https://www.amnesty.hu/a-noket-ero-online-bantalmazas-riaszto-kovetkezmenyei/>
5. Полицијата во округот Јаснацкун-Солнок (Jász-Nagykun-Szolnok) има објавено две соопштенија кои се однесуваат на онлајн вознемирување на деца, кои се насочени

кон родителите и како тие да ги заштитат своите малолетни деца. Онлајн вознемирувањето на деца е почесто дискутирано во јавноста, но неговата родова димензија е најчесто непрепознаена. <http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/bunmegelozes/aktualis/biztonsagos-internet-nap-ii-online-zaklatas>

Софија Џамал (Sofija Jamal) – Португалија

1. Мојата професионална позадина е во областа на психологија. (2013, Универзитет на Порто, Португалија). Имам магистерски студии по психологија на правдата (2015, Универзитет на Порто, Португалија) и од неодамна ги завршив и вторите додипломски студии по Европски студии (2021, Универзитет на Коимбра, Португалија). Ја започнав мојата карира како практикант работејќи во полицијата на истраги во кои има голем ризик злосторства како (феминициди) семејно насилство. Потоа, започнав да соработувам со повеќе португалски граѓански организации како професионална поддршка за жртви на родово-базирано насилство, обезбедував психолошка поддршка на жртви на насилство од интимен партнер и сексуални злосторства, развивав, имплементирав и координирав програми за превенција од насилство кои таргетираат помлади и постари луѓе, вршев обуки на главните чинители/професионалци за рана детекција и превенција на женско генитално осакатување, учествував во истражувања и мониторинг, како на пример, набљудувачката студија за насилство во романтична врска и Националната студија за насилство во романтична врска во високото образование. Друго релевантно искуство кое го имам, е ангажманот во Европскиот институт за родова еднаквост каде работев со тимот за родово-базирано насилство на проекти за собирање податоци за насилство од интимен партнер, проценка на бројот на девојчиња кои се наоѓаат во ризик од генитално осакатување во Европската унија, и родова анализа на мерките за заштита од трговија со луѓе во ЕУ. По ова, ми беше доделен истражувачки грант на Универзитетот во Коимбра (Португалија), да работам на родова анализа на казните за убиства од страна на интимен партнер. Во моментот работам на менаџирање и имплементација на втората едиција на горенаведениот проект за рана детекција и превенција на женско генитално осакатување (со ГО Гентопија). Сум обучувач на програмата за Семејно насилство за јавната администрација во Португалија (преку државната агенција за обуки за јавна администрација) и сум консултантка на проект за мапирање на податоци за родово-базирано насилство во централна Азија (преку Источно-Европскиот институт за репродуктивно здравје).

2. Легислативната рамка во Португалија не е родово-сензитивна, па родово-базираното насилство е криминализирано преку различни кривични дела во родово-неутрална рамка (на пример, меѓу другото, преку семејно насилство, вознемирување, силување, демнење, женско генитално осакатување). Онлајн насилство исто така не е одделно криминализирано, и доколку може да се докаже, претставува потешок облик во одредени услови (описани подолу). За целите на овој прашалник, ќе ги опишам видовите на кривични дела за семејно насилство (преки кои се

криминализира на пример насилство од интимен партнер) и сексуално вознемирување. Доколку некое друго кривично дело на родово-базирано насилство е од интерес а овој проект (сите форми се криминализирани посебно) ве молам известете ме и ќе додадам повеќе информации и за нив (на пр. силување, демнење, штетни практики...) Семејното насилство е криминализирано со член 152 од Кривичниот законик и вклучува физичко или психолошко злоупотребување, вклучително и телесни повреди, лишување од слобода и сексуални прекршоци, може да е повторено или не, и може да биде против: брачен партнер, поранешен брачен партнер, лице од истиот или спротивниот пол со кое сторителот одржува или одржувал лични блиски односи, без разлика дали го делел или го дели живеалиштето со жртвата; родител; особено доколку личноста е ранлива (врз основа на години, попреченост, болест, бременост или економска зависност) со која сторителот дели живеалиште. Ова е казниво со затворска казна од 1 до 5 години. Затворската казна се зголемува на 2 до 5 години доколку: жртвата е малолетна или доколку делото се случи во присуство на малолетник; доколку се случи во местото каде што жртвата престојува; доколку сторителот споделува, преку интернет или преку друг јавен медиум, лични податоци (на пример слика и/или звук) кои се поврзани со приватниот живот на жртвата и без нејзина согласност. Казната се зголемува на 2 до 8 години доколку делото вклучува тепка телесна повреда. Се зголемува од 3 до 10 години доколку делото резултира со смрт по жртвата. Дополнително, сторителот може да биде казнет со забрана за контакт со жртвата, забрана за употреба и носење на оружје (од 6 месеци до 5 години) и задолжително учество во програми за превенција од насилство. Сексуалното вознемирување е криминализирано со член 170 од Кривичниот законик и вклучува акти на егзибиционизам, предлог или присилба од сексуална природа. Ова е санкционирано со затворска казна до 1 година или парична казна до 120 дена. Иако нема специфично спомнување за сексуално вознемирување, овие примери се сметаат како едни од начините на кои сексуалното вознемирување може да се случи.

3. Колку што знам, не. Сепак, кампањи за подигање на свеста, истражувања и услуги кои се насочени кон онлајн насилство беа значително повидливи во контекстот на пандемијата со Ковид, имајќи предвид дека рестриктивните мерки ја алармираа јавноста за формите на насилство кои може да се случуваат и на далечина. Во таа смисла, многу од иницијативите кои се наброени подолу, беа направени/подржани во контекстот на пандемијата (што е во спротивност на недостатокот на иницијативи претходно).

4. **Услуги:** Безбедносна интернет линија/ Linha Internet Segura – телефонска линија координирана од страна на португалското Здружение за поддршка на жртви/ Associação Portuguesa de Apoio à Vítima. Иако оваа линија не се однесува исклучително на родово-базирано насилство, ова е достапна услуга преку која се обезбедуваат информации и појаснувања за безбедна, здрава и одговорна употреба на интернетот и дигиталните технологии. Исто така, оваа линија се справува со пријави за нелегални онлајн содржини (на пр. сексуални содржини кои вклучуваат малолетници, поттикнување на расизам, насилство, итн.). Работи од 9 до 21 часот од

понеделник до петок на телефонот +351 800 21 90 90 или на мејл: linhainternetsegura@apav.pt

Истражување: Магистерска дисертација за дигитални докази во случаи на семејно насилство (2018): SILVA, Tiago André Matos. Recolha da prova digital nos processos-crime de violência doméstica. Достапно на: <http://www.dgsi.pt/bpjl.nsf/585dea57ef154656802569030064d624/8c9e6d393df732d080258589004b102f?OpenDocument>

Анализа на Семејно насилство и социјални медиуми: судска заштита на приватниот живот на интернет (2020). Poiares, N. (2020). “Violência doméstica e redes sociais: a proteção jurídico-penal da vida privada na internet”, Cyberlaw by CIJIC, Centro de Investigação Jurídica do Ciberespaço, setembro de 2020, 10.ª edição. Lisboa: Faculdade de Direito da Universidade de Lisboa. ISSN 2183-7295. Достапно на: [Repositório Comum: Violência doméstica e redes sociais: a proteção jurídico-penal da vida privada na internet \(rcaap.pt\)](https://repositorio.comum.violencia-domestica-e-redes-sociais-a-protecao-juridico-penal-da-vida-privada-na-internet/rcaap.pt)

Прирачници: Педагошки прирачник за употреба во училиштата (за деца од 10-15 години) за проценка на ризикот, кој вклучува и дел за сајбер-насилство. Изработен од End FGM European Network и имплементиран од португалската граѓанска организација (APF – Association for Family Planning/ Associação para o Planeamento da Família). Достапно на: [01_content_risk_assessment_supportdocuments_portuguese.pdf \(apf.pt\)](#)

Кампањи за подигање на свеста: Кампањи за дигитално насилство во рамки на романтична врска, особено насочени кон млади; За време на социјално дистанцирање, насилството не е ограничено на домот. Изработено од ГО Associação Plano i (2020). Достапно на: [#AViolênciaNoNamoroNãoficaFechadaEmCasa - YouTube](#)

5. Универзитетот во Коимбра во моментот имплементира проект наречен „VioxMulheres19 – Онлајн насилство врз жени” (2021), кој има за цел превенција и борба против мизогинијата и дигиталното насилство во контекст на пандемијата со Ковид-19, финансиски поддржан од Fundação para a Ciência e a Tecnologia, Националната агенција за наука, технологии и иновација на Португалија. Во рамките на овој проект:

a. Беа спроведени обуки насочени за професионални за „Онлајн насилство врз жени: превенција и механизми за борба/ / Violência online contra as mulheres: Mecanismos de prevenção e combate” (2021). Повеќе информации се достапни на следниот линк: <https://www.cig.gov.pt/2021/04/formacao-violencia-online-contra-as-mulheres-mecanismos-de-prevencao-e-combate/>

b. Водич за превенција „ Превенција и Борба против онлајн насилство врз / Guia De Prevenção E Combate À Violência Online Contra As Mulheres,” за наставници/професори и даватели на услуги. Достапно на: http://vioxmulheres19.uc.pt/wp-content/uploads/2021/05/Guia_VIOxMulheres19.pdf

6. За време на овогодинешниот „Ден на вљубените“, португалската агенција за еднаквост (Комисијата за државјанство и родова еднаквост / Comissão para a Cidadania e Igualdade de Género), заедно со Државниот секретар за државјанство и еднаквост, отпочнаа кампања за насилство во рамки на романтична врска со фокус на онлајн насилството (особено кое се случува преку социјални медиуми). Оваа кампања вклучи голем бој на португалски „тиктокери“ „инстаграмџии“ и „јутубери“. Повеќе информации се достапни на следниот линк: [Campanha #NamorarSemViolência - CIG](#)

7. Еден од главните проблеми кои се однесуваат на гонење на дигитално родово-базирано насилство и вознемирување е собирањето цврсти докази, имајќи предвид дека содржините онлајн може многу лесно да се менуваат, бришат или да бидат поставени анонимно / под скриен идентитет. Имајќи ги предвид овие специфични карактеристики на ваквите форми на насилство, сметам дека е многу важно да се зајакнат капацитетите на полицијата (ресурси и обуки) за водење истраги за онлајн насилство. Дополнително, мислам дека правната рамка треба експлицитно да го предвиди онлајн насилството како посебна форма на насилство во рамките на веќе наведените форми на родово-базирано насилство, со цел да се обезбеди можноста да се пријавуваат случаи на оваа основа (нешто што засега е само имплицитно). Кампањите за покревање на свеста се исто така клучни за да ги охрабрат жртвите да ги пријавуваат случаите (вклучително и пренесување на успешни постапки за онлајн насилство во однос на осудувања, со цел да ја зајакнат довербата на жртвите во правосудниот систем). Потребно е поголемо споделување на информации за ризикот и превенцијата на онлајн насилство врз жени и според мене ова треба да е еден од главните акценти на програмите и иницијативите за превенција во денешно време. Конечно, потребно е повеќе истражување со цел да се добие подобра слика за опсегот, карактеристиките, и ефектот на онлајн родово-базираното насилство во контекст на Португалија, со цел подобро креирање на јавните политики и создавање подобри сервис и ресурси за поддршка на жртвите.

Кејси Гаџа (Kejsi Gaxha) - Албанија

1. Основан во 1994 година, Центарот за родово алијанса за развој (GADC) е непартиска непрофитна организација со над 20 години искуство во истражување, јавно образование, помош за развој на капацитети, мониторинг и застапување. GADC промовира демократски развој и добро владеење со посебен фокус на родовата еднаквост и социјалната вклученост. GADC е водечка граѓанска организација во Албанија и во Југоисточна Европа, препознаена по својата улога во воведувањето клучни прашања во врска со правата на жените и социјалната вклученост. Се осврнуваме на клучните прашања како што се родово базирано насилство и трговија со луѓе, или економско зајакнување на ранливите групи, и се залагаме за клучни

законодавства и политики, како што се законот за семејно насилство како и за воведување родово одговорно буџетирање на локално ниво и на ниво на централна власт. Нашата работа доведе до значително подобрување во решавањето на родовата нееднаквост и социјалната исклученост на ранливите групи во земјата. Од своите почетоци, GADC имплементираше повеќе од 100 проекти што влијаеја врз животот на илјадници корисници низ Албанија. Меѓутоа, проект за онлајн РБН и вознемирување не е имплементиран од нашата организација.

2. За секоја правна одредба да биде ефикасна во спречувањето и санкционирањето на одредено прашање, мора да се земат предвид специфичните културни и заднински атрибути. Албанија има закони кои забрануваат дискриминација по неколку основи, вклучително и пол. Покрај тоа, сајбер-злосторствата се дадени во неколку под-членови од Законот бр. 7895, од 27.1.1995 година „Кривичен законик на Република Албанија“ (изменет), но единствената одредба што се приближува до спречување на онлајн РБН е членот 84/а, во кој се вели дека **„Сериозна закана за убиство или тешка телесна повреда направена на лице преку компјутерските системи врз основа на етничка припадност, националност, раса или вера се казнуваат со парична казна или до три години затвор“**.

➤ Говорот на омраза не е регулиран според албанските закони и затоа не се сфаќа сериозно, особено кога е онлајн. Во повеќето случаи кога жените пријавуваат онлајн или офлајн говор на омраза, закани, следење или малтретирање, најчестиот одговор што го добиваат се „заборави“ или „одјави се“.

➤ Секоја законска одредба во Албанија мора да има предвид дека жените и девојчињата се нападнати преку Интернет заради нивниот род, професија или едноставно затоа што се дел од некоја социјална мрежа. Иако Албанија ја ратификуваше Резолуцијата 32/13 на Советот за човекови права на Канцеларијата на високиот комесар за човекови права, земјата се фокусираше само на обезбедување пристап до Интернет. Во извештајот за 2017 година поднесен согласно Резолуцијата 32/13, Албанија изјави дека евидентирала никакви правни или практични бариери што ги ограничуваат правата на жените во врска со пристапот до Интернет и користењето на ИКТ.

Затоа, прашањата како што се заштита на човековите права на Интернет воопшто не беа споменати.

Чекорите што треба да се земат предвид се:

- а) Акциони планови насочени кон решавање на онлајн РБН;
- б) Вклучувајќи мерки засновани на докази за решавање на онлајн РБН и вознемирување;
- в) Зајакнување на улогата на службениците за спроведување на законот во решавањето на онлајн насилството врз жените;
- г) Финансирање и поддршка на специјализирани организации кои работат на правата на жените и насилството преку Интернет со пристап за човекови права и род;
- д) Споделување пример на добри практики од регионално, ЕУ и меѓународно ниво што ефикасно го адресираат онлајн РБН за да се информираат низа засегнати страни како

што се женски организации, агенции на ОН, локални власти, ГО фокусирани на полето на технологијата;

ѓ) Континуирано ангажирање на организации за правата на жените при развивање стратегии, насоки, закони и други законски одредби.

е) Воспоставување Центар за поддршка и насочување кој ќе прима случаи на онлајн РБН и вознемирување, ќе обезбеди заштита и насоки за жените и девојчињата. Овој центар треба да е поврзан со адвокати и психолози кои ќе обезбедат соодветна правна помош/застапување и психолошка поддршка.

➤ За да постои ефикасна правна регулатива во Албанија за борба против РБН и вознемирување, не е доволно да се има закон. За жал, полициските службеници како прв чекор за решавање на онлајн РБН и вознемирување немаат информации и обука за тоа како да се третираат овие прашања. Поголемиот дел од времето тие отворено дискриминираат, се потсмеваат или дејствуваат на груб и целосно непрофесионален начин. Сесии за обуки и следење на нивната работна етика се од суштинско значење во оваа борба.

3. Во 2021 година, случаите на силување се зголемија и сите жртви беа малолетни девојчиња, снимени со видео снимки и им се закануваа дека ќе бидат објавени на Интернет доколку зборуваат или пријавуваат силување. Случајот на 15-годишна девојка Албанка уценета и подложена на четиримесечна тортура и силување, предизвика серија протести од жени и активисти за човекови права. Група од нив присуствуваа на консултациите на Министерството за образование со граѓанското општество за „Националната нацрт-стратегија за образование 2021-2026 година“ и побараа институционална посветеност за спречување на сите форми на насилство, вклучително и сексуално насилство.

4. Повеќето случаи на сексуално вознемирување и силување во Албанија не се пријавени бидејќи сторителите им се закануваат на жртвите дека ќе ги објават на Интернет.

5. Сајбер насилство врз жени и девојки од Западен Балкан ⁷⁷: Избрани студии на случај и пристап за управување со сајбер -безбедност: **Студија на случај од Албанија: Разбирање на родовото сајбер насилство и дискриминација**

6. Пред една година⁷⁸, Народниот правобранител, комесарот за заштита од дискриминација, органот за аудио-визуелни медиуми и албанскиот совет за медиуми ја формираа „Алијансата без омраза“ и граѓанските организации се поканети да соработуваат со оваа Алијанса и заеднички да се справат со сите инциденти, како и да соработуваат на други нивоа.

⁷⁷https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/CyberVAWG_in_WB.pdf

⁷⁸<https://www.coe.int/en/web/tirana/-/no-hate-alliance-a-joint-approach-against-discrimination-and-hate-speech>

На 12 мај 2021 година, ЛГБТИ Асоцијацијата за еднакви права во партнерство со Отворен ум Спектар Албанија (ОМСА) одржа онлајн форум, со претставници на албанскиот парламент, влада, институции за човекови права и граѓански организации, за да разговараат за феноменот на говор на омраза, особено од политичките лидери, но и од други, кон ранливите заедници како што се жените и девојчињата, ЛГБТИ луѓето и ромската заедница

Конкретен предлог беше да се побара од албанскиот парламент да одржи информативни сесии, како законско и процедурално барање за новоизбраните пратеници, кои излегоа на изборите на 25 април. Информативните сесии може заеднички да се понудат како превентивна мерка на теми како што се дискриминација, родова еднаквост, човекови права и многу повеќе.

7. Континуирано и активно образование на жени од сите возрасти, од сите области (урбани и рурални) и потекла (социо-економски-културни). Изразот „жените ги поддржуваат жените“ никогаш нема да биде доволно нагласен. За жал, во Албанија жените се соочуваат со поголема омраза и помала поддршка од другите жени. Мора да работиме исклучително напорно за да ја подигнеме свеста, да ги едуцираме, да ги охрабриме жените да зборуваат и да не се придржуваат кон правилата на општествата или она што другите мислат дека е „морално исправно“. Жените се првиот столб на образованието, ако се едуцираат самите ќе ги образуваат своите деца и цела генерација. Секогаш да вклучуваме машка публика, особено млади момчиња. Воспитувани во општество кое им дава нереална супериорност, од суштинско значење е тие да научат да бидат еднакви со своите врснички на млада возраст.